

МУДРАК І. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
старший викладач кафедри кримінального процесу,
кандидат юридичних наук

СУДОВА ПРОМОВА ПРОКУРОРА ПРИ ВІДМОВІ ВІД ПІДТРИМАННЯ ДЕРЖАВНОГО ОБВИНУВАННЯ

Промова прокурора з приводу відмови від підтримання державного обвинувачення в суді як окремий вид судової промови та різновид кримінально-процесуальної комунікації має важливе значення в кримінальному судочинстві. Адже обґрунтована відмова прокурора від обвинувачення, а тим більше в судовому засіданні, свідчить про правильне розуміння прокурором свого не тільки правового, а й морального обов'язку, а також принципу соціальної справедливості. Виявлення в процесі судового розгляду того факту, що особа зазнала кримінального переслідування без достатніх на це правових підстав, за відсутності неспростованих доказів, що підтверджували б її вину, та у зв'язку з цим діяльна кримінально-процесуальна активність прокурора, що проявляється у його відмові від підтримання державного обвинувачення в суді істотно підвищує авторитет державної влади, яку й уособлює прокурор у судовому процесі.

Судова промова державного обвинувача в разі відмови від підтримання обвинувачення, її зміст, структура, функції, значення потребують окремого дослідження. Тим паче, що в КПК України 2012 р. питання відмови від підтримання державного обвинувачення в суді докладно визначено в окремій нормі (ст. 340 КПК України), на відміну від КПК 1960 р., де цей порядок був викладений лише в одній із частин статті, яка визначала загальні повноваження прокурора в суді. Разом з тим, ст. 340 КПК України не регулює виголошення прокурором судової промови при відмові від обвинувачення в судовому засіданні, не вказує особливості такої кримінально-процесуальної комунікації; законодавець лише зобов'язує прокурора «викласти мотиви відмови у своїй постанові, яка долучається до матеріалів кримінального провадження».

Повністю долучаємось до думки О. Олійник та вважаємо, що відмова від обвинувачення в судовому засіданні є окремим видом судової промови прокурора, особливість якої полягає в тому, що представник обвинувачення фактично проголошує захисну промову, тобто прокурор у цьому разі виконує роль захисника обвинуваченого (Олійник О. Риторико-правові аспекти відмови від державного обвинувачення в суді / О. Олійник // Вісник прокуратури. — № 12 (102). — 2009. — С. 62–66).

«Промова прокурора в суді при відмові від обвинувачення буде по суті захисною промовою», — відмічав також С. Голунський (Голунский

С. А. Вопросы доказательственного права в Основах уголовного судопроизводства Союза ССР и союзных республик. В сб.: «Вопросы судопроизводства и судоустройства в новом законодательстве Союза ССР» / С. А. Голунский. — М.: Госюриздат, 1959. — с. 128). В. Тадевосян зауважує: «В таких випадках прокурор переходить від позиції обвинувачення до позиції захисту порушених прав особи, незаконно чи необґрунтовано притягненої до відповідальності» (Тадевосян В. С. Прокурорский надзор в СССР / В. С. Тадевосян. — М., Изд. «Знание», 1968. — С. 64). У розгорнутому вигляді аналогічна думка висловлена І. Перловим: «Промова прокурора, в якій він відмовився від обвинувачення, не може бути, зрозуміло, названа обвинувальною промовою. В ній прокурор не обвинувачує підсудного. Він викладає всі доводи і міркування на користь виправдання підсудного. Така промова прокурора за змістом і характером нагадує захисну промову» (Перлов И. Д. Судебные прения и последнее слово подсудимого в советском уголовном процессе / И. Д. Перлов. — М., Госюриздат, 1957. — С. 42).

Таким чином, в результаті відмови прокурора від обвинувачення складається дивна процесуальна ситуація: сторони обвинувачення та захисту, діючи фактично в одному напрямку, разом намагаються доказати суду необхідність виправдання підсудного, розуміючи, що інакше йому загрожує обвинувальний вирок. Виходить, як це не парадоксально, що спір сторін поступається місцем їх погодженим діям перед судом, в якому обидві сторони бачать свого потенційного процесуального противника.

На наш погляд, структурним фактором судової промови прокурора при відмові від підтримання державного обвинувачення є логіка викладу інформації, але водночас така промова, будучи повноцінною судовою промовою, повинна містити: фактичні обставини справи, як вони були встановлені в стадії досудового розслідування; аналіз та оцінку доказів, зібраних і досліджених під час досудового розслідування і судового слідства; фактичні обставини та юридичні підстави (мотиви) відмови від державного обвинувачення шляхом порівняння матеріалів досудового розслідування і судового слідства; інформацію щодо того, які докази втратили своє значення для підтвердження винуватості обвинуваченого, які з'явилися нові докази на спростування обвинувачення пропозиції з поновлення порушених прав підсудного; пропозиції для усунення причин й умов необґрунтованого притягнення особи як обвинуваченого; пропозиції про подальшу долю справи.

Стосовно найбільш доцільного моменту відмови прокурора від обвинувачення, то з практичної точки зору це етап судових дебатів, коли всі докази вже досліджені, позиція сторони захисту відома», — справедливо зазначає Н. Турман (Турман Н. О. Процесуально-правові проблеми реалізації інституту відмови прокурора від обвинувачення на практиці / Н. О. Турман // Закон и жизнь. — № 3. — 2013. — С. 51–54).

Отже, судову промову при відмові прокурора від підтримання державного обвинувачення як окремий різновид кримінально-процесуальної комунікації можемо визначити так: квазізахисна судова промова, що виголошується в судовому засіданні прокурором на основі його внутрішнього переконання та повністю або частково заперечує обґрунтованість обвинувачення, мотивує неможливість його підтримання.

АННЕНКО О. С.

Криворізький факультет Національного університету
«Одеська юридична академія»,
старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАСАДИ ЗМАГАЛЬНОСТІ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА СТАДІЇ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

Засада змагальності сторін, свободи в наданні суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості закріплена в п. 4 ст. 129 Конституції України.

Зміст даної засади в кримінально-процесуальному законі розкривається в ст. 22 КПК України.

Зі змісту зазначеної статті витікає, що реально ця засада передбачає наявність тріади — суду, який розглядає кримінальне провадження і ухвалює рішення за результатами такого розгляду, та рівноправних сторін, що мають свої процесуальні інтереси, котрі досягаються шляхом здійснення сторонами наданих їм прав. Необхідна умова реалізації засади змагальності — наявність предмета судового спору і знаходження суду і сторін в один і той же час у залі судового засідання, де цей спір вирішується судом.

Засада змагальності є основою всієї кримінально-процесуальної діяльності, передбачає відмінність задач учасників кримінального судочинства, наявність у них своїх процесуальних інтересів і означає, що всі учасники судового розгляду є процесуально самостійними особами і не можуть бути залежними один від одного в службових, посадових, родинних та інших відносинах. Функції обвинувачення і захисту розділені між собою і виконуються сторонами, котрі мають рівні процесуальні права для відстоювання своїх інтересів (ч. 3 та 5 ст. 22 КПК України). Функції обвинувачення і захисту не можуть бути покладені на один і той же орган чи одну і ту ж особу. Із зазначеного витікає, що змагальність сторін як методологічна і правова форма розгляду судами кримінальних проваджень найбільш повно реалізується на стадії судового